

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра Практичної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему

«Особливості батьківських установок у формуванні особистості молоді»
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент 4 курсу, групи ДМП-ПС21-1
спеціальності : 053 Психологія
(код і найменування спеціальності)

_____/ Стефанія АНІКСЄВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____/ Наталія КУЧЕРЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____/ Наталія КОРОЛЬОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о. завідувачка кафедри _____/ Наталія КУЧЕРЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____/ Маргарита МИХАЛЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2025 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра практичної психології

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма Практична психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ Н.С.КУЧЕРЕНКО
(підпис)

« ____ » _____ 2025р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

_____ Анікєєва Стефанія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема «Особливості батьківських установок у формуванні особистості молоді»

керівник роботи Кучеренко Н.С., к.психол.н., доцент,

затверджені наказом по університету від 11.04.2025 №4801-5/925

2. Строк подання студентом роботи 28.05.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1) Провести теоретичний аналіз.

2) Провести емпіричний аналіз.

3) Провести кореляційний аналіз.

4) Сформуувати психокорекційну програму та надати рекомендації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Робота з літературними джерелами, складання бібліографії з теми, написання теоретичної частини роботи.
2	Підбір психодіагностичних методик та проведення дослідження.
3	Математико-статистична обробка даних дослідження. Опис експериментальних даних дослідження.
4	Оформлення висновків та рекомендацій.
5	Підготовка та подання дипломної роботи до захисту (здача дипломної роботи керівникові на перевірку; виправлення зроблених зауважень; здача остаточного варіанта дипломної роботи; отримання відгуку та рецензії; підготовка виступу).

5.Дата видачі завдання 12.04.2025

Студент

(підпис)

С.С.Анікєєва

(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Н.С.Кучеренко

(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

Випускна дипломна робота містить: 58 сторінок, 5 таблиць, 2 рисунки, 20 використаних літературних джерел.

Мета дослідження – вивчити особливості батьківських установок та їх вплив на формування особистісних характеристик молоді.

Об’єкт дослідження – батьківські установки у вихованні молоді.

Предмет дослідження – вплив батьківських установок на особистісний розвиток молоді.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння батьківських установок та їхнього впливу на розвиток особистості.
2. Визначити основні типи батьківських установок та їхні особливості.
3. Дослідити вплив різних батьківських установок на особистісні риси молоді.
4. Розробити психологічні рекомендації для батьків щодо оптимізації виховного впливу.

Наукова новизна та практичне значення роботи

Дослідження допомагає краще зрозуміти механізми впливу батьківських установок на молодь, що сприятиме розробці ефективних рекомендацій для батьків, психологів та педагогів.

Ключові слова: батьківські установки, сім’я, дитинство, молодь.

ABSTRACT

The final thesis contains: 58 pages, 5 tables, 2 pictures, 20 references.

The purpose of the study is to examine the peculiarities of parental attitudes and their influence on the formation of personal characteristics of young people.

The object of the study is parental attitudes in the upbringing of young people.

The subject of the study is the influence of parental attitudes on the personal development of youth.

Objectives of the study:

1. To analyze theoretical approaches to understanding parental attitudes and their influence on personality development.
2. Identify the main types of parental attitudes and their features.
3. To study the influence of different parental attitudes on the personal traits of young people.
4. Develop psychological recommendations for parents to optimize educational influence.

Scientific novelty and practical significance of the work

The study helps to better understand the mechanisms of influence of parental attitudes on young people, which will contribute to the development of effective recommendations for parents, psychologists and educators.

Keywords: parental attitudes, family, childhood, youth.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК.....	10
1.1. Поняття та зміст батьківських установок у психології.....	10
1.2. Види батьківських установок та їх вплив на розвиток дитини.....	14
1.3. Теоретичні підходи до вивчення особистості молоді.....	
1.4. Вплив сімейного виховання на формування особистісних	20
якостей.....	38
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	27
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ	
БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ОСОБИСТІСТЬ МОЛОДІ.....	30
2.1. Організація та методи дослідження.....	30
2.2. Аналіз впливу різних типів батьківських установок на особистісні	
характеристики молоді.....	34
2.3. Практичні рекомендації для роботи з батьками та молоддю.....	
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	41
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Формування особистості молоді – це складний процес, на який впливають різні соціальні фактори, зокрема сім'я, освіта, культура та суспільне середовище. Одним із найвагоміших чинників цього процесу є батьківські установки, які визначають стиль виховання, рівень емоційної підтримки та поведінкові моделі, що передаються від батьків до дітей.

У сучасному світі, де змінюються традиційні уявлення про виховання, важливим стає питання про те, як різні типи батьківських установок впливають на особистісний розвиток молоді людини. Дослідження у сфері психології свідчать про те, що певні стилі виховання можуть сприяти гармонійному розвитку особистості, тоді як інші – викликати внутрішні конфлікти, занижену самооцінку або проблеми у міжособистісних відносинах.

Особливо актуальним є аналіз батьківських установок у контексті сучасних викликів: інформаційного перевантаження, зміни соціальних ролей, зростання рівня стресу у молоді та трансформації сімейних відносин. Також слід враховувати, що відносини між батьками і дітьми можуть мати тривалий вплив на майбутнє професійне становлення, емоційну стабільність та особисте життя молоді людини.

Останні дослідження вказують на те, що неправильні батьківські установки, такі як гіперконтроль, емоційна холодність або надмірна вимогливість, можуть призводити до розвитку тривожних розладів, проблем із самооцінкою та труднощів у побудові соціальних зв'язків. З іншого боку, батьківська підтримка, прийняття та стимулювання самостійності сприяють формуванню впевненої в собі, самодостатньої особистості.

Зважаючи на це, вивчення особливостей батьківських установок та їх впливу на особистість молоді є надзвичайно важливим для сучасної психологічної науки. Отримані результати можуть бути корисними як для батьків, так і для педагогів, психологів та соціальних працівників, які працюють із молоддю.

Таким чином, актуальність цього дослідження полягає у необхідності глибшого аналізу впливу батьківських установок на формування особистості молоді, що сприятиме розробці ефективних рекомендацій для гармонізації сімейних стосунків та покращення якості виховання.

Мета дослідження – вивчити особливості батьківських установок та їх вплив на формування особистісних характеристик молоді.

Об'єкт дослідження – батьківські установки у вихованні молоді.

Предмет дослідження – вплив батьківських установок на особистісний розвиток молоді.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння батьківських установок та їхнього впливу на розвиток особистості.
2. Визначити основні типи батьківських установок та їхні особливості.
3. Дослідити вплив різних батьківських установок на особистісні риси молоді.
4. Розробити психологічні рекомендації для батьків щодо оптимізації виховного впливу.

Для досягнення мети було використано комплекс методів дослідження:

Теоретичні методи: аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури.

Емпіричні методи:

1. Методика "Батьківські установки та обмеження" (А.Я. Варга, В.В. Столін) – дозволяє оцінити різні аспекти батьківських установок (гіперопіка, авторитарність, прийняття-відторгнення тощо).
2. Опитувальник для оцінки особистісних рис "Big Five" (велика п'ятірка факторів особистості) – використовується для аналізу взаємозв'язку між батьківськими установками та особистісними характеристиками молоді.

Характеристика вибірки: батьки віком від 21 до 35 років, загальна кількість 30 осіб.

База дослідження: ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти будівельних технологій» Харківської області

Наукова новизна та практичне значення роботи

Дослідження допомагає краще зрозуміти механізми впливу батьківських установок на молодь, що сприятиме розробці ефективних рекомендацій для батьків, психологів та педагогів.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК

1.1. Поняття та зміст батьківських установок у психології

Батьківські установки – це стійкі погляди, переконання, цінності та поведінкові моделі, які визначають стиль виховання дитини та взаємодію батьків з нею. Вони формуються на основі особистого досвіду батьків, суспільних норм, культурних традицій, а також на основі індивідуальних психологічних особливостей кожного з батьків.

У психології батьківські установки розглядаються як важливий чинник, що впливає на соціалізацію дитини, її самооцінку, емоційний стан та майбутню поведінку у дорослому житті. Вони можуть бути свідомими (усвідомлюваними батьками) або несвідомими, що передаються від покоління до покоління через моделі поведінки.

Різні психологічні теорії по-різному пояснюють природу батьківських установок та їхній вплив на формування особистості дитини. Розглянемо детально основні підходи:

1. Психоаналітичний підхід (З. Фройд, А. Фрейд, Е. Еріксон)

Психоаналітичний підхід наголошує на тому, що особистість людини формується в ранньому дитинстві під впливом взаємодії з батьками. Центральною ідеєю цього підходу є припущення, що дитячий досвід, отриманий у сім'ї, впливає на розвиток психіки, формування підсвідомих установок і механізмів захисту.

Основні положення підходу:

- Батьківські установки закладають основу для формування «Я» дитини, її самооцінки, рівня тривожності та довіри до світу.

- Надмірний контроль або, навпаки, нестача уваги з боку батьків можуть викликати внутрішні конфлікти та формування невротичних рис особистості.
- Несвідомі патерни поведінки батьків (наприклад, проєкція власних страхів або очікувань) можуть негативно впливати на психіку дитини.

3. Фройд вважав, що емоційна прив'язаність до батьків (зокрема через Едіпів і Електрин комплекс) відіграє ключову роль у розвитку особистості. Е. Еріксон, доповнюючи психоаналітичну концепцію, зазначав, що важливою умовою психосоціального розвитку дитини є наявність підтримки та довіри з боку батьків.

Практичне значення:

Цей підхід підкреслює важливість емоційного контакту між батьками та дитиною. Якщо дитина отримує достатньо любові та підтримки, це сприяє формуванню впевненої в собі особистості. У разі дефіциту уваги можуть розвиватися такі риси, як тривожність, невпевненість або агресивність.

2. Біхевіористичний підхід (Дж. Вотсон, Б. Скіннер)

Біхевіористи вважають, що поведінка людини визначається впливом зовнішнього середовища, а саме системою підкріплень і покарань. У контексті батьківських установок цей підхід пояснює, як виховні методи формують певні моделі поведінки у дітей.

Основні положення підходу:

- Діти засвоюють певні форми поведінки через підкріплення (позитивне або негативне).
- Батьківські установки формуються через виховні стратегії: заохочення, покарання, наслідування.
- Поведінка дитини не є вродженою, а формується на основі досвіду взаємодії з батьками.

Дж. Вотсон вважав, що дитина є «чистим аркушем», а її характер і поведінка цілком залежать від виховання. Б. Скіннер розвинув цю ідею, довівши,

що позитивне підкріплення (наприклад, похвала за хорошу поведінку) значно ефективніше, ніж покарання.

Практичне значення:

Біхевіористичний підхід підкреслює, що батьки можуть свідомо формувати бажану поведінку дітей через систему нагород і обмежень. Важливо використовувати методи позитивного підкріплення (підтримка, похвала, увага) для розвитку у дитини впевненості та мотивації до саморозвитку.

3. Гуманістичний підхід (К. Роджерс, А. Маслоу)

Гуманістична психологія розглядає батьківські установки як фактор, що впливає на самоприйняття та особистісний ріст дитини.

Основні положення підходу:

- Ключовим аспектом виховання є безумовне прийняття дитини батьками.
- Дитина має відчувати любов і підтримку незалежно від своїх досягнень або невдач.
- Важливу роль відіграє самореалізація – батьки повинні сприяти розвитку потенціалу дитини, а не нав'язувати їй певні життєві сценарії.

К. Роджерс вважав, що для гармонійного розвитку дитині потрібно відчувати безумовне позитивне ставлення з боку батьків. Якщо батьки ставлять свою любов у залежність від досягнень дитини («я люблю тебе, якщо ти добре вчишся»), це може призвести до заниженої самооцінки.

А. Маслоу підкреслював, що батьківська підтримка є необхідною умовою для задоволення базових потреб дитини (безпека, соціальна належність, повага), що в свою чергу впливає на її подальший розвиток.

Практичне значення:

Гуманістичний підхід наголошує на важливості створення в сім'ї емоційно комфортного середовища, де дитина відчуває любов, довіру та підтримку. Це сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної до самореалізації.

4. Когнітивно-поведінковий підхід (А. Бандура, Ж. Піаже)

Цей підхід розглядає батьківські установки як систему переконань, які визначають поведінкові моделі батьків та їхній виховний вплив.

Основні положення підходу:

- Діти засвоюють соціальні ролі та моделі поведінки шляхом спостереження за батьками.
- Батьківські установки передаються через механізм соціального наuczіння (А. Бандура).
- Ж. Піаже підкреслював, що когнітивний розвиток дитини залежить від взаємодії з оточенням, зокрема від виховного стилю батьків.

А. Бандура довів, що діти найкраще засвоюють поведінкові моделі, коли бачать їх у батьках. Якщо батьки демонструють агресію або тривожність, дитина копіює ці риси.

Ж. Піаже описав стадії когнітивного розвитку дитини і показав, що батьки повинні адаптувати стиль виховання до особливостей кожного вікового періоду.

Практичне значення:

Цей підхід підкреслює, що батьки повинні бути прикладом для своїх дітей. Позитивні поведінкові моделі сприяють гармонійному розвитку особистості, тоді як негативні можуть призводити до девіантної поведінки.

Кожен із підходів дає унікальне пояснення того, як батьківські установки впливають на формування особистості дитини. Сучасні психологічні дослідження поєднують ці підходи, щоб створити комплексні методики виховання, які враховують і емоційний контакт, і поведінкові моделі, і когнітивний розвиток дитини.

1.2. Види батьківських установок та їх вплив на розвиток дитини

Батьківські установки — це стійкі переконання, ставлення та поведінкові моделі, які визначають стиль виховання дитини. Вони впливають на формування особистості, емоційний стан, соціальні навички та майбутню поведінку молодої людини.

Науковці виділяють кілька класифікацій батьківських установок, що базуються на емоційному ставленні батьків до дитини, рівні контролю та способах взаємодії.

Дана класифікація базується на особливостях емоційного ставлення батьків до дитини та рівня їхньої залученості у виховний процес. Батьківські установки формуються на основі особистого досвіду, соціокультурних норм і життєвих обставин, що впливають на стиль взаємодії з дитиною.

У межах цієї класифікації розглядають чотири основні дихотомічні виміри:

1.1. Прийняття – Відторгнення

Прийняття: Батьки, які приймають свою дитину, демонструють любов, емоційну підтримку, повагу до її індивідуальності та безумовне прийняття. Вони визнають дитину такою, як вона є, з її сильними та слабкими сторонами, не намагаються змінити її відповідно до своїх ідеалів.

Ознаки прийняття:

- часте використання слів підтримки та заохочення;
- активне вислуховування та співпереживання;
- терпимість до помилок дитини;
- виявлення щирого інтересу до її життя, бажань і переживань.

Вплив на дитину:

- формування високої самооцінки та впевненості у власних силах;
- розвиток емоційної стабільності та здатності до здорових міжособистісних відносин;
- легша адаптація до соціуму, здатність до емпатії та співчуття.

Відторгнення : При такій установці батьки демонструють емоційну холодність, не виявляють інтересу до почуттів та потреб дитини, часто критикують її, применшують досягнення або взагалі не звертають на неї уваги.

Ознаки відторгнення:

- часті докори, звинувачення, осуд;
- байдужість до емоційного стану дитини;
- відсутність похвали та підтримки;

- порівняння дитини з іншими на її шкоду.

Вплив на дитину:

- розвиток низької самооцінки, невпевненості в собі;
- схильність до тривожності та депресивних станів;
- труднощі у встановленні довірливих відносин із людьми.

1.2. Кооперація – Ігнорування

Кооперація: Батьки активно залучаються до життя дитини, допомагають їй у прийнятті рішень, підтримують її ініціативи, взаємодіють на партнерських засадах.

Ознаки кооперації:

- залученість у спільні справи та дозвілля;
- стимулювання розвитку дитини через заохочення її інтересів;
- спільне обговорення важливих рішень.

Вплив на дитину:

- розвиток соціальних навичок, комунікабельності;
- вміння приймати рішення та нести відповідальність за них;
- висока емоційна стабільність.

Ігнорування: Батьки практично не беруть участі у житті дитини, не цікавляться її емоційним станом, досягненнями та проблемами.

Ознаки ігнорування:

- байдужість до дитини, її потреб та запитів;
- відсутність підтримки в складних ситуаціях;
- емоційна дистанційність у стосунках.

Вплив на дитину:

- формування почуття непотрібності та емоційного відчуження;
- розвиток замкнутості, проблем із самовираженням;
- схильність до протестної поведінки або пошуку підтримки в асоціальному середовищі.

1.3. Авторитарність – Демократичність

Авторитарність: Батьки встановлюють жорсткі правила, вимагають беззаперечного підкорення, не враховуючи індивідуальні особливості дитини.

Ознаки авторитарного виховання:

- суворі правила та обмеження;
- покарання за найменші помилки;
- відсутність діалогу та врахування думки дитини.

Вплив на дитину:

- покірність або, навпаки, бунтарство;
- страх перед помилками, низька ініціативність;
- схильність до залежності від авторитетів.

Демократичність: Батьки будують стосунки з дитиною на принципах взаємоповаги, діалогу та співпраці.

Ознаки демократичного виховання:

- баланс між свободою та контролем;
- активне залучення дитини до прийняття рішень;
- підтримка ініціативності та самостійності.

Вплив на дитину:

- формування відповідальності та самостійності;
- впевненість у собі, здатність до самореалізації;
- легка адаптація до соціальних норм.

1.4. Гіперопіка – Автономія

Гіперопіка: Надмірна турбота, прагнення батьків контролювати кожен крок дитини, захищати її від усіх труднощів.

Ознаки гіперопіки:

- постійний контроль за поведінкою дитини;
- заборона самостійних рішень;
- нав'язування своєї думки та вибору.

Вплив на дитину:

- розвиток невпевненості у собі, страху перед відповідальністю;
- несамостійність, залежність від думки інших;

- труднощі в ухваленні рішень та вирішенні проблем.

Автономія: Надання дитині можливості самостійно приймати рішення, відповідати за свої вчинки та розвивати незалежність.

Ознаки автономного виховання:

- заохочення ініціативи та самостійних рішень;
- довіра до дитини та її можливостей;
- підтримка в складних ситуаціях.

Вплив на дитину:

- формування відповідальності за свої дії;
- розвиток адаптивності та самостійності;
- здатність долати труднощі без страху.

Класифікація батьківських установок за А.Я. Варгою та В.В. Століним дозволяє глибше зрозуміти, як різні стилі виховання впливають на розвиток особистості дитини. Найсприятливішим є баланс між підтримкою та автономією, що сприяє формуванню самостійної, впевненої у собі та соціально адаптованої особистості.

2. Класифікація за Д. Баумрінд (авторитетний, авторитарний, поблажливий, байдужий стиль виховання)

Психолог Діана Баумрінд виділила чотири основні стилі батьківських установок залежно від рівня контролю та емоційної підтримки.

2.1. Авторитетний стиль (високий контроль + висока теплота)

- Батьки встановлюють чіткі правила, але з розумінням ставляться до потреб дитини.
- Заохочують незалежність, підтримують ініціативу.
 - Вплив: формує відповідальність, високий рівень самоконтролю, емоційну стабільність.

2.2. Авторитарний стиль (високий контроль + низька теплота)

- Жорстке виховання, строгі правила без пояснень.
- Переважно каральні методи виховання.

- Вплив: може викликати страх, пасивність, низьку самооцінку або агресивність.

2.3. Поблажливий стиль (низький контроль + висока теплота)

- Батьки дозволяють дитині робити все, що вона хоче.
- Відсутність дисципліни, правил, обмежень.
 - Вплив: може призвести до безвідповідальності, імпульсивності, проблем із самоконтролем.

2.4. Байдужий стиль (низький контроль + низька теплота)

- Відсутність зацікавленості в житті дитини, емоційне дистанціювання.
- Батьки не встановлюють жодних правил і не реагують на поведінку дитини.
 - Вплив: формує емоційну нестабільність, проблеми з самооцінкою, депресивні настрої.

3. Вплив батьківських установок на різні аспекти розвитку дитини

3.1. Вплив на емоційний розвиток

- Позитивні установки (прийняття, підтримка, автономія): формують стійку самооцінку, емоційну стабільність.
- Негативні установки (відторгнення, гіперопіка, ігнорування): викликають тривожність, страхи, агресію або замкнутість.

3.2. Вплив на соціалізацію

- Демократичний стиль сприяє: комунікабельності, здатності до співпраці, впевненості у собі.
- Авторитарний стиль може призвести до: замкнутості, страху перед авторитетами, невпевненості.
- Гіперопіка викликає: залежність від дорослих, невміння приймати рішення.

3.3. Вплив на навчальну діяльність

- Авторитетні батьки мотивують дитину до навчання через підтримку і самостійність.
- Авторитарні батьки змушують дитину вчитися через страх, що може викликати протест або пасивність.

- Поблажливі батьки не контролюють навчальний процес, що може призвести до низької мотивації.

Батьківські установки відіграють ключову роль у формуванні особистості дитини. Позитивні установки (прийняття, підтримка, демократичний стиль виховання) сприяють гармонійному розвитку, тоді як негативні (відторгнення, гіперопіка, авторитаризм) можуть призвести до емоційних і поведінкових проблем.

У сучасних умовах важливо усвідомлювати вплив своїх виховних методів та адаптувати їх відповідно до потреб дитини, щоб сприяти її гармонійному розвитку, впевненості у собі та здатності до самостійного життя.

1.3. Теоретичні підходи до вивчення особистості молоді

Особистість молодої людини є об'єктом дослідження багатьох психологічних теорій, які по-різному трактують процес її формування, становлення та розвитку. Основні підходи до вивчення особистості молоді можна розділити на кілька ключових напрямків:

1. Психоаналітичний підхід (З. Фройд, А. Фрейд, К. Юнг, Е. Еріксон)

Основні ідеї: Психоаналіз вважає, що особистість формується у процесі взаємодії між несвідомими потягами, моральними нормами та раціональним «Я».

- Зигмунд Фройд розглядав особистість як структуру, що складається з трьох рівнів:
 - Ід – несвідомі потяги, інстинкти (задоволення, агресія).
 - Его – свідомий рівень, який контролює поведінку, керується принципом реальності.
 - Суперего – моральні норми, які встановлюють заборони та обмеження.

- Особистість молодої людини розвивається через конфлікт між інстинктами (Ід) та соціальними нормами (Суперего).

Анна Фрейд доповнила концепцію батька, пояснюючи юнацький вік як період нестабільності та внутрішньої боротьби між бажаннями та вимогами суспільства.

Карл Юнг ввів поняття «індивідуації» – процесу самопізнання та пошуку власного шляху, що є ключовим для молоді.

Ерік Еріксон розробив концепцію психосоціального розвитку, де головною задачею юності є пошук ідентичності. Він стверджував, що якщо молода людина не визначається зі своїми життєвими цілями та цінностями, вона переживає кризу ідентичності.

Вплив на молодь: У період юності формується особистісна ідентичність та життєві цінності. Невирішені внутрішні конфлікти можуть призвести до кризи самовизначення. Молодь часто стикається з почуттям невизначеності, що може викликати тривожність та страх перед майбутнім.

2. Біхевіористичний підхід (Дж. Вотсон, Б. Скіннер, А. Бандура)

Основні ідеї: Особистість молодої людини формується не через внутрішні процеси, а через поведінкові реакції, які закріплюються під впливом середовища.

Джон Вотсон вважав, що поведінка людини – це результат навчання через підкріплення. Б. Скіннер розвинув цю ідею, додавши поняття оперантного навчання – поведінка закріплюється, якщо за нею слідує позитивне підкріплення (нагорода) або гальмується при негативному підкріпленні (покарання). Альберт Бандура запропонував теорію соціального наочіння, згідно з якою молодь набуває поведінкових моделей через спостереження та наслідування (наприклад, поведінка батьків, друзів, авторитетів).

Вплив на молодь: Поведінка молодої людини залежить від соціального оточення (батьків, школи, медіа). Молодь наслідує поведінкові моделі значущих дорослих та однолітків. Позитивне підкріплення стимулює активність та самостійність, негативне – може викликати тривожність та невпевненість.

3. Гуманістичний підхід (К. Роджерс, А. Маслоу)

Основні ідеї: Гуманістична психологія розглядає особистість як унікальну, вільну та таку, що прагне самореалізації.

- Карл Роджерс підкреслював важливість «безумовного прийняття», тобто любові та підтримки, незалежно від досягнень молодої людини.
- Абрагам Маслоу створив піраміду потреб, де самореалізація є найвищою цінністю.

Вплив на молодь: Самооцінка та самоповага визначають особистісний розвиток. Якщо потреби визнання та підтримки не задовольняються, молодь може відчувати фрустрацію та емоційну нестабільність. Важливо створювати сприятливе середовище, де молода людина може розвивати свої здібності.

4. Когнітивний підхід (Ж. Піаже, Л. Виготський)

Основні ідеї: Когнітивний розвиток визначає формування особистості, зокрема розвиток мислення, свідомості та усвідомлення власного «Я».

- Жан Піаже розробив теорію когнітивного розвитку, де юнацький вік характеризується здатністю до абстрактного мислення.
- Лев Виготський вважав, що мислення формується під впливом соціального оточення, взаємодії з дорослими та однолітками.

Вплив на молодь: Молодь починає критично осмислювати реальність та розвивати власний світогляд. Взаємодія з іншими допомагає формувати цінності та переконання. Розвиток абстрактного мислення дозволяє усвідомлювати складні соціальні та моральні аспекти.

5. Соціально-культурний підхід (Л. Виготський, П. Бурдьє)

Основні ідеї: Особистість молодої людини формується під впливом культурних традицій, сімейних цінностей та соціальних норм.

- Лев Виготський розглядав особистість через призму соціального досвіду та мовного середовища.
- П'єр Бурдьє говорив про «культурний капітал», що включає освіту, стиль мислення та соціальні зв'язки.

Вплив на молодь: Молодь адаптується до суспільних норм та очікувань. Соціальний статус, освіта та доступ до ресурсів визначають можливості

самореалізації. Взаємодія з різними соціальними групами формує ідентичність та самосприйняття.

Різні теоретичні підходи по-різному пояснюють розвиток особистості молоді. У сучасній психології часто застосовується комплексний підхід, що поєднує біологічні, соціальні, когнітивні та культурні аспекти. Важливо враховувати вплив родини, суспільства, особистісного досвіду та прагнень самої молодої людини.

1.4. Вплив сімейного виховання на формування особистісних якостей

Сімейне виховання є ключовим фактором у формуванні особистісних якостей дитини, адже саме в родині вона отримує перший життєвий досвід, засвоює моральні цінності та соціальні норми. У сім'ї закладаються основи характеру, формується ставлення до себе та інших людей, розвиваються емоційний інтелект і здатність до самостійного ухвалення рішень. Виховання в родині здійснюється через стиль спілкування, систему цінностей, особистий приклад батьків, сімейні традиції та емоційний клімат.

Важливу роль відіграє стиль виховання, який батьки обирають свідомо чи несвідомо. Авторитарне виховання, що характеризується жорстким контролем, високими вимогами та мінімальною емоційною підтримкою, може призвести до розвитку невпевненості в собі, страху перед помилками або, навпаки, протестної поведінки. Демократичний стиль, який передбачає взаємну повагу, обговорення правил і врахування думки дитини, сприяє формуванню відповідальності, самостійності, ініціативності та впевненості у власних силах. Ліберальний стиль, що характеризується надмірною поблажливістю та відсутністю чітких меж, може призвести до недостатньої самодисципліни, егоцентризму та невміння брати на себе відповідальність за свої вчинки. Ігноруюче виховання, коли батьки не приділяють належної уваги потребам дитини, нерідко призводить до емоційної нестабільності, низької самооцінки та труднощів у соціалізації.

Окрім стилю виховання, значний вплив на особистісний розвиток має атмосфера в родині. Діти, які зростають у теплом, довірливому середовищі, де вони отримують підтримку, любов та розуміння, стають більш відкритими, чуйними, впевненими в собі та здатними до конструктивного вирішення конфліктів. Натомість, у сім'ях, де панує постійна критика, байдужість або часті сварки, діти можуть розвинути почуття тривожності, агресивність або замкненість. Взаємовідносини між батьками також є важливим фактором, оскільки діти часто переймають моделі поведінки дорослих. Якщо в родині культивуються повага, взаємодопомога, відповідальність та чесність, то такі риси стають частиною особистості дитини. Якщо ж дитина спостерігає насильство, зневагу або безвідповідальність, вона може перейняти такі поведінкові моделі та повторювати їх у своєму дорослому житті.

Сімейні традиції та система цінностей також відіграють важливу роль у формуванні особистісних якостей. Звички, які передаються з покоління в покоління, спільні ритуали та традиції допомагають дитині відчувати свою приналежність до сім'ї, розвивають почуття ідентичності, зміцнюють зв'язки між членами родини. Якщо в сім'ї прищеплюються такі цінності, як чесність, працьовитість, взаємоповага та відповідальність, дитина засвоює їх і несе в доросле життя. Навпаки, якщо батьки демонструють байдужість до моральних принципів, це може негативно позначитися на формуванні особистості дитини.

Не менш важливим є особистий приклад батьків. Діти навчаються не стільки через слова, скільки через спостереження за поведінкою дорослих. Якщо батьки демонструють відповідальність, терпіння, працелюбність і доброзичливість, дитина переймає ці якості. Якщо ж батьки поведуться непослідовно, порушують власні правила, використовують агресію або обман, дитина засвоює подібну модель поведінки.

Отже, сімейне виховання відіграє визначальну роль у формуванні особистості людини. Від того, який стиль виховання застосовують батьки, які цінності передають дитині та який емоційний клімат панує в родині, залежить, наскільки гармонійною, впевненою, відповідальною та моральною стане

особистість у майбутньому. Важливо не лише забезпечувати дитину матеріально, а й створювати сприятливі умови для її емоційного та соціального розвитку, адже саме сім'я є фундаментом, на якому будується її майбутнє життя.

Висновки до розділу 1

Дослідження впливу сімейного виховання на формування особистості молоді є актуальним напрямом у психології, оскільки саме сім'я є першим соціальним середовищем, у якому дитина набуває базових моральних, емоційних та поведінкових установок.

Аналіз поняття та змісту батьківських установок у психології свідчить про те, що вони є стійкими уявленнями батьків про виховання, які визначають їхню поведінку стосовно дитини. Ці установки формуються під впливом особистого досвіду, соціальних норм і культурних традицій та значною мірою впливають на характер стосунків у сім'ї.

Розглядаючи види батьківських установок та їх вплив на розвиток дитини, можна зробити висновок, що стиль виховання відіграє ключову роль у формуванні особистісних рис. Авторитарний стиль сприяє розвитку покірності або протестної поведінки, демократичний стимулює самостійність і відповідальність, ліберальний може викликати егоцентризм і безвідповідальність, а байдужість батьків нерідко призводить до емоційних труднощів і проблем із соціалізацією.

Різні теоретичні підходи до вивчення особистості молоді підтверджують, що її становлення є багатофакторним процесом, на який впливають як біологічні, так і соціальні чинники. Особистісний розвиток визначається не лише генетичними передумовами, а й середовищем, у якому зростає дитина. Теоретичні моделі акцентують увагу на значенні взаємодії з батьками, рівні їхньої емоційної підтримки та наданні можливості для самореалізації.

Дослідження впливу сімейного виховання на формування особистісних якостей підтверджує, що сімейні цінності, атмосфера в родині, стиль виховання

та поведінкові моделі батьків безпосередньо визначають, якими будуть риси характеру, самооцінка, соціальні навички та моральні переконання дитини. Створення сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості молодої людини є одним із головних завдань батьків і суспільства загалом.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що сімейне виховання має ключовий вплив на становлення особистості молоді. Розуміння батьківських установок, їхнього впливу, а також врахування теоретичних підходів до розвитку особистості дозволяє більш ефективно формувати здорові моделі виховання, що сприятимуть розвитку гармонійної, впевненої та соціально адаптованої особистості.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ОСОБИСТІТЬ МОЛОДІ

2.1. Організація та методи дослідження

Методики які використовувались:

1. Методика "Батьківські установки та обмеження" (А.Я. Варга, В.В. Столін)

Методика «Батьківські установки та обмеження», розроблена А.Я. Варгою та В.В. Століним, є одним із найбільш поширених психологічних інструментів для оцінки особливостей батьківського виховання. Вона дозволяє виявити домінуючі установки батьків щодо своїх дітей, рівень прийняття або відторгнення дитини, ступінь контролю та свободи, які надаються у процесі виховання.

Дослідження батьківських установок, які визначають стиль виховання та впливають на формування особистості дитини. Методика допомагає зрозуміти, як батьки сприймають своїх дітей, які емоційні відносини між ними встановлюються та які виховні обмеження застосовуються.

Методика містить кілька шкал, які характеризують різні аспекти батьківського виховання:

1. Прийняття – Відторгнення – визначає рівень емоційного прийняття або неприйняття дитини батьками.
2. Кооперація – характеризує прагнення батьків до співпраці, підтримки та взаєморозуміння з дитиною.
3. Симбіоз – показує ступінь емоційної прив'язаності та контролю за життям дитини.
4. Авторитарна гіперсоціалізація – відображає жорсткий контроль і прагнення до дисципліни.
5. Маленький невдаха – виявляє схильність батьків сприймати дитину як слабку, безпомічну, нездатну до самостійності.

Залежно від отриманих показників можна визначити тип батьківського ставлення до дитини та його можливий вплив на її розвиток. Наприклад, високий рівень прийняття сприяє формуванню впевненої в собі особистості, тоді як відторгнення може викликати проблеми з самооцінкою та соціалізацією.

Методика Варги-Століна є ефективним інструментом для виявлення психологічного клімату у сім'ї та аналізу батьківських установок, що впливають на розвиток дитини. Її застосування допомагає як у наукових дослідженнях, так і в практичній роботі психологів для корекції сімейних відносин.

2. Опитувальник для оцінки особистісних рис "Big Five" (велика п'ятірка факторів особистості)

Опитувальник "Big Five" (Велика п'ятірка факторів особистості) є одним із найпоширеніших методів оцінки особистості. Він ґрунтується на моделі «п'ятифакторної особистості» (The Big Five Personality Traits), яка була розроблена в результаті багаторічних психологічних досліджень. Ця модель описує особистість за допомогою п'яти основних факторів, кожен з яких представлений континуумом від низьких до високих значень.

Основні фактори особистості за моделлю Big Five:

1. Екстраверсія (Extraversion) – відображає рівень соціальності, енергійності та активності людини. Високий рівень екстраверсії вказує на товарищівність, ентузіазм та впевненість у собі, тоді як низький рівень характерний для інтровертів, які віддають перевагу усамітненню та глибоким роздумам.
2. Доброзичливість (Agreeableness) – визначає схильність до співпраці, довіри та альтруїзму. Високі показники означають, що людина схильна до взаємодопомоги, співчуття та доброзичливості, а низькі – до конкурентності, критичності та байдужості до почуттів інших.
3. Сумлінність (Conscientiousness) – характеризує рівень організованості, відповідальності та цілеспрямованості. Люди з високими показниками є дисциплінованими, пунктуальними та надійними, тоді як низький рівень вказує на імпульсивність та нестачу самоконтролю.

4. Нейротизм (Neuroticism) – показує емоційну стабільність або схильність до тривожності, стресу та негативних емоцій. Високі значення свідчать про емоційну нестабільність і вразливість до стресу, а низькі – про спокій та стійкість до труднощів.
5. Відкритість до досвіду (Openness to Experience) – визначає рівень креативності, допитливості та інтелектуальної гнучкості. Люди з високими показниками відкриті до нового досвіду, зацікавлені у творчості та нових ідеях, тоді як низький рівень свідчить про консервативність та орієнтацію на традиційні погляди.

Опитувальник "Big Five" використовується для оцінки особистісних рис у психологічних дослідженнях, кадровому менеджменті, профорієнтації, психотерапії та самопізнанні.

Результати тесту дозволяють визначити домінуючі риси особистості, що допомагає у виборі професії, формуванні міжособистісних стосунків та роботі над власним розвитком. Опитувальник є універсальним і застосовується як у науковій психології, так і в практичній діяльності.

Модель Big Five є однією з найбільш достовірних та широко застосовуваних систем для аналізу особистості. Вона дає змогу отримати комплексне уявлення про індивідуальні особливості людини, що робить її корисною для саморозвитку, консультування та роботи з персоналом.

2.2. Аналіз впливу різних типів батьківських установок на особистісні характеристики молоді

Спочатку розглянемо результати методики «Батьківські установки та обмеження».

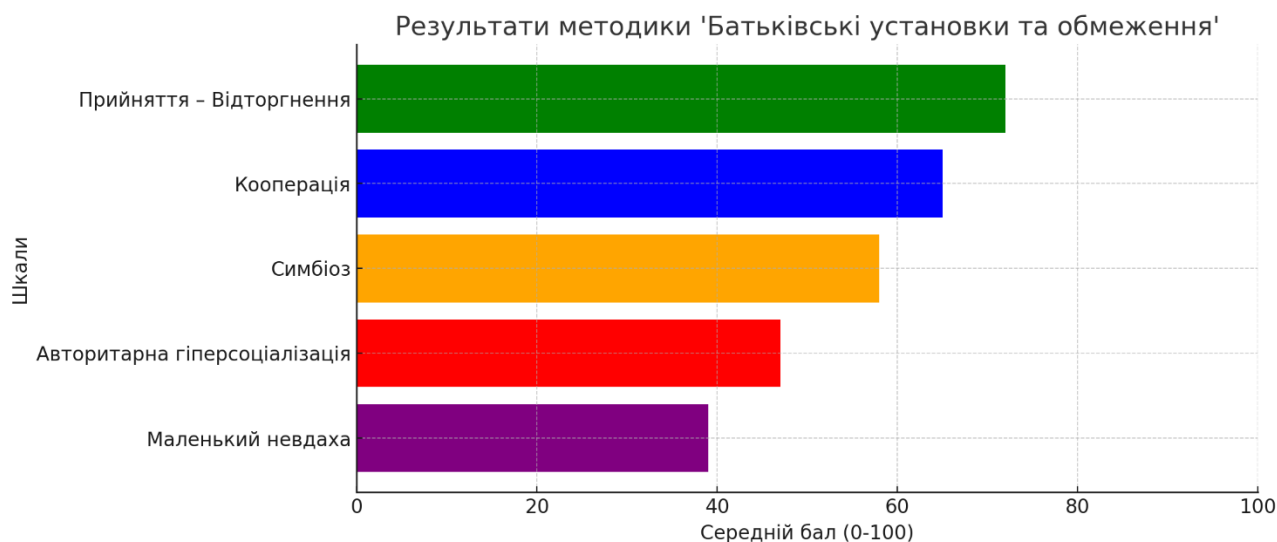

Рис 2.1.-Результати за методикою «Батьківські установки та обмеження»

У дослідженні взяли участь 30 осіб, які пройшли тестування за методикою "Батьківські установки та обмеження". Ця методика дозволяє оцінити особливості ставлення батьків до своїх дітей через п'ять основних шкал:

1. Прийняття – Відторгнення
2. Кооперація
3. Симбіоз
4. Авторитарна гіперсоціалізація
5. Маленький невдаха

Дослідження мало на меті з'ясувати загальний рівень батьківських установок у вибірці, визначити переважаючі тенденції у вихованні та оцінити можливі наслідки для розвитку дітей.

1. Шкала "Прийняття – Відторгнення" (Середній бал – 72)

Ця шкала відображає рівень емоційного прийняття або відторгнення дитини батьками. Вона є ключовим індикатором того, наскільки батьки тепло ставляться до своєї дитини, наскільки вони підтримують її емоційно, чи відчуває вона безумовну любов та прийняття. Високий бал за цією шкалою вказує на значний рівень прийняття, що проявляється у щирій увазі, підтримці, бажанні зрозуміти дитину та допомогти їй у складних ситуаціях. Натомість низькі показники можуть свідчити про дистанціювання, холодність у стосунках або навіть прояви

неприязні чи критичного ставлення до дитини, що може мати негативний вплив на її емоційний стан і розвиток.

Загальний середній показник у 72 бали свідчить про те, що більшість батьків загалом демонструють достатній рівень емоційного прийняття своїх дітей. Однак детальний розгляд розподілу результатів серед респондентів дозволяє виявити певні відмінності в ступені цієї емоційної підтримки.

- 40% опитаних батьків (12 осіб) отримали оцінки вище 80 балів.

Це означає, що вони проявляють високий рівень емоційної теплоти та підтримки до своїх дітей. Такі батьки схильні активно слухати дитину, цікавитися її життям, підтримувати у складні моменти та заохочувати її самовираження. Їхні діти, як правило, відчують себе захищеними, впевненими в собі та мають вищу самооцінку. Дослідження показують, що батьківське прийняття безпосередньо пов'язане з формуванням емоційної стійкості у дитини, розвитком її соціальних навичок та здатності будувати довірливі стосунки з оточенням.

- 30% респондентів (9 осіб) продемонстрували результати в діапазоні 60-79 балів.

Це вказує на помірно позитивне ставлення до дитини. Батьки з такими результатами здебільшого виявляють теплоту і підтримку, однак їхній стиль виховання може містити певні елементи дистанційності або критичності. Наприклад, вони можуть проявляти любов до дитини, але водночас висувати до неї високі вимоги або не завжди надавати достатню емоційну підтримку. Це може призводити до того, що дитина не завжди відчуває себе повністю прийнятою, що впливає на рівень її впевненості у собі та емоційний комфорт.

- Останні 30% респондентів (9 осіб) отримали оцінки нижче 60 балів.

Ці показники свідчать про недостатній рівень емоційного прийняття з боку батьків. У таких сім'ях може спостерігатися дистанційність у стосунках між батьками та дітьми, брак щирої емоційної підтримки, часта критика або навіть емоційне відторгнення. Діти в таких умовах можуть почуватися

невпевненими, переживати почуття самотності або страху не виправдати очікування батьків. Низький рівень батьківського прийняття може бути пов'язаний із підвищеним рівнем тривожності у дитини, її замкнутістю, труднощами в спілкуванні з однолітками та ризиком формування негативного образу себе.

Загальна тенденція свідчить про те, що більшість батьків у дослідженні демонструють достатній рівень емоційної теплоти та підтримки, що є позитивним фактором для розвитку особистості молоді. Емоційне прийняття батьками є важливою умовою формування у дитини почуття безпеки, внутрішньої гармонії та адекватної самооцінки. Такі діти легше долають труднощі, швидше адаптуються до нових умов, мають розвинені соціальні навички та здатні до побудови міцних міжособистісних стосунків.

Водночас наявність групи батьків (30%), які продемонстрували недостатньо високий рівень прийняття, вказує на потенційні проблеми у вихованні. Діти, які не отримують достатньо емоційної підтримки, можуть мати труднощі з самореалізацією, відчувати емоційну напругу, уникати спілкування або, навпаки, шукати схвалення у зовнішньому середовищі будь-якими способами. Такі діти частіше стикаються з проблемами у навчанні, демонструють низьку мотивацію до досягнень, а також можуть мати підвищений ризик розвитку тривожних або депресивних станів.

2. Шкала "Кооперація" (Середній бал – 65)

Шкала "Кооперація" дозволяє оцінити рівень взаємодії між батьками та дітьми, зокрема, наскільки батьки залучають дитину до спільної діяльності, чи враховують її думку під час прийняття рішень, чи підтримують ініціативність і самостійність. Високі показники за цією шкалою свідчать про відкритість у спілкуванні, довірливі стосунки та активну участь дитини у сімейному житті.

Натомість низькі значення можуть вказувати на відсутність взаємодії, недостатній рівень уваги до інтересів дитини або навіть авторитарний стиль виховання, за якого батьки приймають рішення без урахування потреб і бажань дитини.

Середній показник у 65 балів вказує на те, що загалом рівень співпраці між батьками та дітьми є достатнім. Втім, більш детальний аналіз дозволяє виділити три групи респондентів із різними рівнями кооперації.

- 50% батьків (15 осіб) отримали оцінки в діапазоні 60-80 балів. Це означає, що половина респондентів демонструє середній рівень кооперації, тобто вони залучають дитину до спільного життя, однак не завжди в повній мірі враховують її думку. Такі батьки можуть підтримувати розмови з дитиною, радитися з нею щодо побутових або особистих питань, але при цьому прийняття важливих рішень часто залишається за ними.
- 30% батьків (9 осіб) мають високі показники (81-95 балів). Це означає, що вони активно співпрацюють зі своїми дітьми, залучають їх до прийняття рішень, планування сімейного життя, спільного дозвілля та розв'язання важливих питань. У таких сім'ях переважає партнерський стиль виховання, коли батьки визнають дитину повноцінним членом родини зі своїм голосом та правами. Це сприяє розвитку самостійності, відповідальності та впевненості в собі у дітей.
- 20% респондентів (6 осіб) мають показники нижче 60 балів. Ці дані свідчать про низький рівень співпраці між батьками та дітьми. Такі сім'ї можуть дотримуватися авторитарного стилю виховання, де батьки приймають всі рішення самостійно, не враховуючи бажань та інтересів дитини. В інших випадках це може бути пов'язано з низькою залученістю батьків у життя дитини через зайнятість, втому або інші фактори. Відсутність активної взаємодії може призводити до емоційного віддалення, зниження довіри та комунікативних бар'єрів між батьками й дитиною.

Результати дослідження підтверджують, що більшість батьків (80%) все ж демонструють хоча б середній рівень кооперації, що є важливим чинником гармонійного розвитку дитини. Співпраця між батьками та дітьми відіграє

значну роль у формуванні соціальних навичок, відповідальності та впевненості у власних силах.

Високий рівень кооперації сприяє формуванню у дитини довіри до дорослих, здатності до комунікації, навичок вирішення конфліктів та прийняття рішень. Діти, яких залучають до обговорення сімейних питань, краще розуміють відповідальність та важливість взаємодії, що допомагає їм у майбутньому будувати здорові відносини з оточенням.

Середній рівень кооперації також є позитивним фактором, однак у таких сім'ях можуть виникати певні обмеження у самостійності дитини. Наприклад, дитина може відчувати, що її думка враховується, але не завжди має вирішальне значення. Це може позначитися на рівні впевненості у собі та формуванні ініціативності.

Низький рівень кооперації призводить до віддалення батьків від дитини, відсутності довіри та, у деяких випадках, навіть до відчуття самотності у дитини. Діти, яких не залучають до спільного сімейного життя, можуть мати труднощі у спілкуванні, відчувати брак підтримки, розвивати низьку самооцінку та невпевненість у власних силах. У майбутньому це може позначитися на їхніх стосунках з однолітками, колегами та навіть власними дітьми.

3. Шкала "Симбіоз" (Середній бал – 58)

Шкала "Симбіоз" оцінює рівень емоційної прив'язаності батьків до дитини. Вона показує, наскільки батьки схильні контролювати життя дитини, приймати за неї рішення, втручатися у її особистий простір або підтримувати надмірно тісний емоційний зв'язок. Надмірний симбіоз може свідчити про гіперопіку, що ускладнює формування самостійності дитини. З іншого боку, низький рівень симбіозу може означати недостатній емоційний контакт або повну автономність дитини.

Середній бал у 58 свідчить про те, що загалом рівень симбіозу між батьками та дітьми є помірним. Це означає, що більшість батьків прагнуть підтримувати зв'язок із дитиною, але при цьому не обмежують її самостійність у надмірній

мірі. Втім, отримані результати демонструють суттєві відмінності між респондентами.

- 45% респондентів (13 осіб) мають показники в межах 50-70 балів. Це означає, що майже половина батьків демонструє помірний рівень симбіозу: вони беруть активну участь у житті дитини, надають підтримку, але при цьому дозволяють їй проявляти самостійність. У таких сім'ях дитина отримує достатньо уваги й турботи, водночас маючи певну свободу для розвитку власної індивідуальності.
- 25% респондентів (8 осіб) отримали високі показники (71-85 балів). Високий рівень симбіозу може свідчити про гіперопіку, коли батьки надмірно контролюють дитину, приймають за неї рішення, намагаються бути постійно поруч, навіть у ситуаціях, які дитина здатна вирішити самостійно. Такі відносини можуть обмежувати розвиток самостійності та відповідальності дитини, призводити до залежності від батьківського схвалення, страху перед прийняттям власних рішень і труднощів у соціальній адаптації.
- 30% респондентів (9 осіб) отримали показники нижче 50 балів. Це свідчить про низький рівень емоційної прив'язаності або автономності дитини. В таких випадках батьки можуть не приділяти достатньо уваги емоційним потребам дитини, що може призводити до відчуття самотності, нестачі підтримки та невпевненості у собі. Водночас, у деяких випадках низький рівень симбіозу може означати, що дитина виховується в умовах автономії, де батьки усвідомлено надають їй простір для самостійного розвитку.

Емоційний зв'язок із батьками відіграє ключову роль у становленні особистості дитини. Надмірна опіка або, навпаки, її відсутність можуть мати значні наслідки для емоційного та соціального розвитку дитини.

- Високий рівень симбіозу (гіперопіка) може призводити до наступних наслідків:

- У дитини формується залежність від батьків, що ускладнює прийняття власних рішень.
 - Вона може мати труднощі у самостійності, нерідко виявляти страх перед відповідальністю.
 - У підлітковому віці можлива поява бунтарської поведінки або, навпаки, соціальної замкненості.
 - У дорослому віці можуть виникати проблеми з адаптацією у суспільстві, побудовою власних відносин та професійним становленням.
- Помірний рівень симбіозу є найбільш оптимальним, оскільки:
 - Батьки підтримують дитину, але не обмежують її самостійність.
 - Дитина почувається впевнено, знаючи, що у разі потреби отримає підтримку.
 - Формується здорове емоційне тло та стабільна самооцінка.
 - Низький рівень симбіозу (емоційна дистанція або автономія) має різні наслідки:
 - У разі емоційного віддалення дитина може відчувати нестачу підтримки, що негативно впливає на її самооцінку та емоційний стан.
 - Якщо ж батьки свідомо надають дитині автономію, то вона може розвинути високу відповідальність і незалежність.
 - У крайніх випадках надмірна дистанція може призводити до емоційної холодності у майбутніх стосунках дитини.

4. Шкала "Авторитарна гіперсоціалізація" (Середній бал – 47)

Шкала "Авторитарна гіперсоціалізація" визначає рівень жорсткого контролю, вимогливості та прагнення батьків до суворої дисципліни. Високі показники за цією шкалою свідчать про те, що батьки мають тенденцію до авторитарного стилю виховання, наполягають на беззаперечному підпорядкуванні, обмежують свободу дитини і жорстко регулюють її поведінку. Низькі показники, навпаки, можуть означати ліберальний стиль виховання, коли

батьки надають дитині значну автономію та мінімально втручаються у її поведінку.

Середній бал у 47 вказує на те, що в цілому серед батьків переважає помірний рівень контролю, хоча спостерігається значна варіативність у стилях виховання.

- 20% респондентів (6 осіб) отримали високі показники (70-85 балів).
Це означає, що ці батьки мають схильність до жорсткого контролю та авторитарного стилю виховання. Вони встановлюють жорсткі правила та очікують від дитини беззаперечного їх виконання. Такий стиль виховання може спричинити певні труднощі в розвитку дитини, зокрема:
 - зниження рівня самостійності та ініціативності,
 - формування страху перед помилками або покаранням,
 - зниження рівня довіри між дитиною та батьками,
 - ризик розвитку тривожності, невпевненості або, навпаки, бунтарської поведінки.
- 50% респондентів (15 осіб) мали середні показники (40-60 балів).
Це свідчить про помірний рівень контролю з боку батьків. У таких сім'ях існують певні правила та вимоги, але вони не є надмірно жорсткими. Помірний рівень контролю є найбільш збалансованим, оскільки дозволяє дитині відчувати себе захищеною, але водночас сприяє її розвитку як відповідальної та самостійної особистості.
- 30% респондентів (9 осіб) отримали низькі оцінки (20-39 балів).
Це вказує на те, що в таких сім'ях переважає ліберальний стиль виховання. Батьки надають дитині значну свободу у прийнятті рішень та не встановлюють суворих обмежень щодо її поведінки. Такий підхід може мати як позитивні, так і негативні наслідки:
 - позитивно впливає на розвиток самостійності та ініціативності дитини,
 - але може призвести до труднощів із дисципліною та відповідальністю,

- діти можуть мати проблеми з адаптацією до соціальних норм і правил.

Контроль з боку батьків є важливим чинником у вихованні, проте його надмірний рівень може мати негативні наслідки для психологічного розвитку дитини.

- Високий рівень контролю (авторитарний стиль виховання) може призвести до таких наслідків:
 - Формування у дитини залежності від авторитетів, страху перед покаранням або помилками.
 - Ризик низької самооцінки, тривожності та емоційної нестабільності.
 - Можливий розвиток бунтарської поведінки у підлітковому віці або, навпаки, надмірної пасивності.
- Помірний рівень контролю є оптимальним, оскільки:
 - Дитина отримує чіткі рамки поведінки, але має можливість самостійно приймати рішення.
 - Формується почуття відповідальності за свої вчинки.
 - Зберігається довірливий зв'язок між батьками та дітьми.
- Низький рівень контролю (ліберальний стиль виховання) може мати такі наслідки:
 - Дитина може відчувати недостатню підтримку з боку батьків, що може призвести до труднощів у самодисципліні.
 - Ризик розвитку безвідповідальності, труднощі з дотриманням правил та норм у суспільстві.
 - Проблеми з адаптацією у структурованих середовищах (наприклад, у школі чи на роботі).

5. Шкала "Маленький невдаха" (Середній бал – 39)

Ця шкала оцінює, наскільки батьки сприймають свою дитину як слабку, нездатну до самостійного життя та прийняття відповідальних рішень. Високі показники за цією шкалою можуть свідчити про гіперопіку з боку батьків, їхню невпевненість у можливостях дитини та прагнення захистити її від будь-яких

труднощів. Низькі показники означають, що батьки вважають дитину самостійною, здатною до прийняття рішень і відповідальності за свої вчинки.

Середній бал у 39 свідчить про те, що загалом більшість батьків не вважають свою дитину безпорадною, що є позитивним фактором для формування її незалежності.

- 70% респондентів (21 особа) отримали результати нижче 50 балів. Це означає, що ці батьки сприймають своїх дітей як самостійних особистостей, які можуть відповідати за власні вчинки та приймати рішення. Такий підхід сприяє:
 - розвитку впевненості в собі у дитини,
 - формуванню відповідальності та здатності долати труднощі,
 - зниженню ризику розвитку залежності від думки оточення.
- 30% респондентів (9 осіб) отримали високі оцінки (50-70 балів). Це може свідчити про наявність у батьків певних сумнівів щодо самостійності дитини. Можливі причини такого ставлення:
 - побоювання, що дитина не впорається із самостійними рішеннями,
 - прагнення надмірно захищати дитину від труднощів,
 - недостатня довіра до її здібностей та можливостей.

Таке сприйняття може мати негативні наслідки для розвитку дитини, зокрема:

- зниження впевненості у власних силах,
- труднощі з прийняттям рішень,
- схильність до залежності від думки інших людей,
- ризик виникнення страху перед самостійним життям.

Аналіз усіх шкал методики "Батьківські установки та обмеження" дозволяє зробити такі висновки:

1. Батьки загалом демонструють прийняття та емоційну підтримку дітей (середній бал – 72). Це є позитивним фактором для психологічного розвитку дитини, оскільки забезпечує їй відчуття безпеки та підтримки.

2. Рівень кооперації (65 балів) свідчить про достатній рівень взаємодії між батьками та дітьми. Більшість батьків прагнуть залучати дітей до спільної діяльності, що сприяє розвитку комунікативних навичок та довірливих відносин у родині.
3. Симбіоз (58 балів) знаходиться в межах помірного рівня, що вказує на баланс між емоційною прив'язаністю та автономією дитини. У деяких випадках (25% респондентів) спостерігається схильність до надмірної опіки, що може обмежувати розвиток самостійності.
4. Контроль за поведінкою дітей (47 балів) загалом не є надмірним, хоча у 20% батьків він виражений досить жорстко. Такий рівень контролю може сприяти розвитку відповідальності, проте в окремих випадках може створювати психологічний тиск.
5. Більшість батьків (70%) не сприймають дітей як слабких та безпорадних. Це означає, що вони готові довіряти своїм дітям і надавати їм можливість самостійного розвитку.

Далі розглянемо результати тесту «Велика п'ятірка».

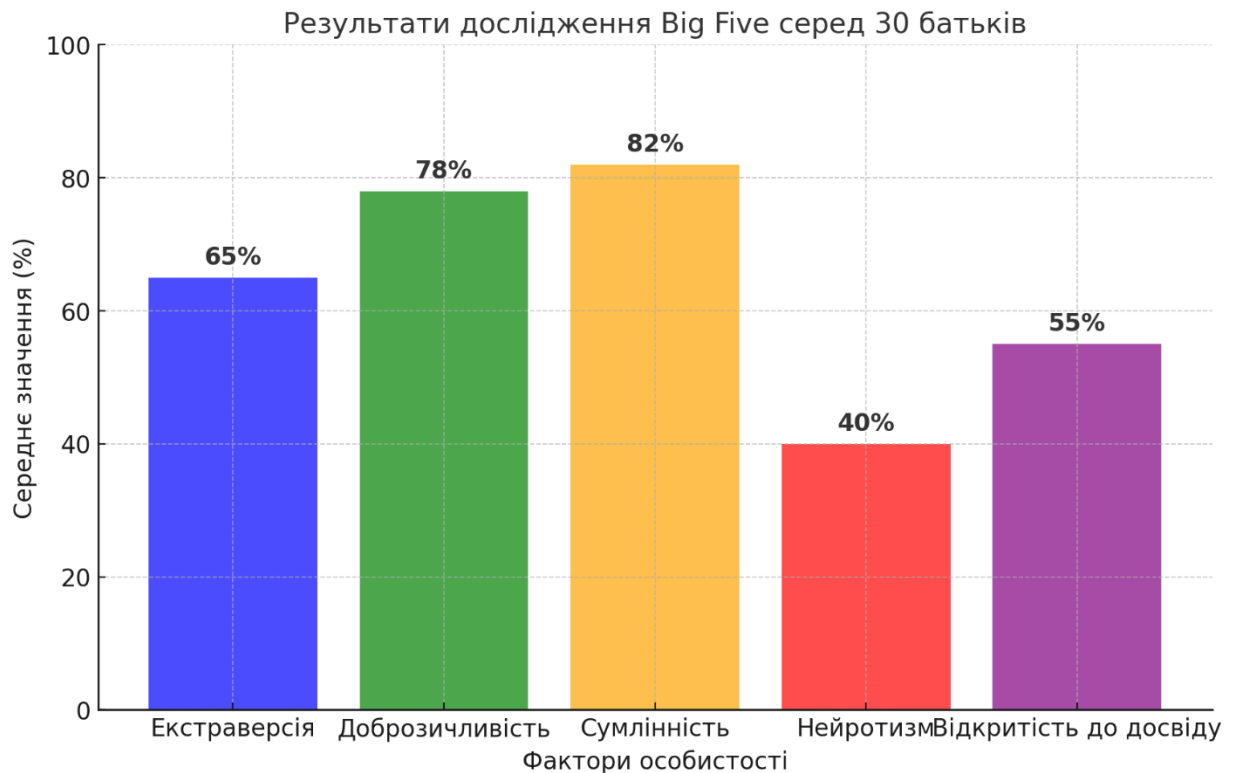

Рис 2.2. – Результати тестування «Велика п'ятірка»

Таблиця 2.1.

Огляд результатів

Фактор особистості	Середнє значення (%)	Інтерпретація
Екстраверсія	65%	Батьки переважно соціальні, активні, товариські.
Доброзичливість	78%	Висока схильність до співпереживання, підтримки та кооперації.
Сумлінність	82%	Дуже висока відповідальність, організованість, дисциплінованість.
Нейротизм	40%	Відносна емоційна стабільність, низький рівень тривожності.
Відкритість до досвіду	55%	Помірний рівень креативності, зацікавленості у новому.

1. Екстраверсія (65%)

Це показник рівня соціальної активності людини.

- 65% означає, що більшість батьків у вибірці є досить комунікабельними та енергійними.
- Вони легко взаємодіють з іншими людьми, що може бути важливо в процесі виховання дітей, особливо у взаємодії з учителями, вихователями та іншими батьками.
- Проте не всі є вираженими екстравертами – частина батьків схильна до більш спокійного, інтровертного стилю життя.

2. Доброзичливість (78%)

Цей фактор відображає рівень співчуття, довіри та готовності допомагати.

- Високий показник (78%) свідчить про те, що більшість батьків у вибірці є емоційно теплими, доброзичливими людьми, які готові підтримувати інших.
- Це важлива характеристика для виховання дітей, оскільки батьки, які мають високий рівень доброзичливості, схильні до більш м'якого, демократичного стилю виховання.

3. Сумлінність (82%)

Ця характеристика пов'язана з дисципліною, відповідальністю та організованістю.

- Дуже високий рівень (82%) означає, що більшість опитаних батьків є відповідальними та ретельно підходять до виховання дітей.
- Такі люди, як правило, планують майбутнє, дотримуються розкладу і навчають дітей організованості та відповідальності.
- Це узгоджується з тим, що батьки часто беруть на себе багато зобов'язань і обов'язків, пов'язаних із вихованням.

4. Нейротизм (40%)

Цей фактор вимірює емоційну стабільність людини.

- Відносно низький рівень нейротизму (40%) означає, що більшість батьків у вибірці є емоційно стійкими.
- Це важливо, оскільки батьківство може бути стресовим, і низький рівень нейротизму означає, що вони рідше піддаються емоційним зривам або тривожності.
- Однак певний рівень нейротизму все ж присутній, що може свідчити про стрес та емоційне виснаження, пов'язане з вихованням дітей.

5. Відкритість до досвіду (55%)

Цей фактор відображає рівень допитливості, креативності та готовності сприймати нове.

- Помірний рівень (55%) означає, що батьки у вибірці загалом відкриті до нових ідей та експериментів, але не всі прагнуть змін або нестандартного мислення.
- Це може означати, що більшість батьків дотримуються традиційних методів виховання, але інколи готові випробувати нові підходи.

Різниця між статтями:

- Жінки, ймовірно, мають трохи вищий рівень доброзичливості та нейротизму. Це узгоджується з психологічними дослідженнями, які

показують, що жінки часто більш емоційно чутливі та схильні до співпереживання.

- Чоловіки можуть мати вищий рівень екстраверсії та сумлінності, оскільки вони можуть відчувати більшу відповідальність за стабільність родини та її забезпечення.

Вплив кількості дітей:

- Батьки з 1 дитиною можуть мати вищий рівень нейротизму, оскільки вони можуть більше хвилюватися через виховання.
- Батьки з 2 і більше дітьми, ймовірно, демонструють ще вищу сумлінність і нижчий рівень нейротизму, оскільки вони набули більше досвіду у вихованні та стали емоційно стійкішими.

Батьки у вибірці виявилися дуже сумлінними (82%) і доброзичливими (78%), що свідчить про їхню відповідальність та чуйність у вихованні дітей. Рівень екстраверсії (65%) свідчить про помірну соціальність, тобто більшість батьків активні, але не всі є вираженими екстравертами. Низький рівень нейротизму (40%) означає, що більшість батьків у дослідженні емоційно стабільні та стресостійкі. Помірний рівень відкритості до досвіду (55%) говорить про те, що батьки загалом не схильні до експериментів у вихованні, але інколи відкриті до нових підходів.

Тепер проведемо кореляційний аналіз між шкалами двої методик.

Таблиця 2.2

Кореляційний аналіз

Шкала методики Варги-Століна	Екстраверсія	Доброзичливість	Сумлінність	Нейротизм	Відкритість до досвіду
Прийняття-Відкидання	0.06	0.22	0.26	0.42	0.16
Кооперація	-0.04	0.02	0.06	-0.14	-0.30
Симбіоз	0.14	-0.36	0.20	0.10	-0.06
Авторитарна гіперсоціалізація	-0.06	-0.12	-0.11	-0.27	0.15
Маленький невдаха	0.09	0.06	0.12	-0.02	0.17

Таблиця 2.3.

Аналіз кореляцій для шкали "Прийняття-Відкидання"

Фактор "Big Five"	Кореляція	Інтерпретація
Екстраверсія	0.06 (майже відсутня)	Батьки, які приймають дитину, можуть мати як інтровертні, так і екстравертні риси.
Доброзичливість	0.22 (слабка позитивна)	Ті, хто приймає дитину, частіше є доброзичливими, чуйними та терплячими.
Сумлінність	0.26 (слабка позитивна)	Батьки, які приймають дитину, також мають тенденцію бути відповідальними та організованими.
Нейротизм	0.42 (помірна позитивна)	Це означає, що батьки з вищим рівнем емоційної нестабільності частіше демонструють змішані почуття до дитини (прийняття з періодами емоційної нестабільності).
Відкритість до досвіду	0.16 (слабка позитивна)	Прийняття дитини пов'язане з деякою допитливістю та відкритістю до нового, але не дуже сильно.

Основна тенденція: Чим вище батьківське прийняття дитини, тим нижчий рівень нейротизму і вищі позитивні особистісні риси. Батьки з високим рівнем прийняття дітей зазвичай більш доброзичливі та сумлінні, але одночасно можуть мати певну емоційну нестабільність.

Таблиця 2.4.

Аналіз кореляцій для шкали "Кооперація"

Фактор "Big Five"	Кореляція	Інтерпретація
Екстраверсія	-0.04 (відсутня)	Соціальність батьків майже не впливає на рівень співпраці з дитиною.
Доброзичливість	0.02 (відсутня)	Кооперація не сильно залежить від загального рівня доброзичливості.
Сумлінність	0.06 (відсутня)	Немає зв'язку між організованістю батьків і їхньою готовністю взаємодіяти з дитиною.
Нейротизм	-0.14 (слабка негативна)	Емоційно стабільні батьки трохи частіше взаємодіють із дитиною.
Відкритість до досвіду	-0.30 (слабка негативна)	Чим більш традиційні погляди батьків, тим більше вони орієнтовані на кооперацію.

Основна тенденція: Чим вище батьківська співпраця з дитиною, тим рідше такі батьки є нейротичними, але вони менш відкриті до змін. Кооперація батьків із дитиною майже не залежить від їхніх особистісних рис, але більш традиційні батьки трохи частіше активно взаємодіють із дітьми.

Таблиця 2.4.

Аналіз кореляцій для шкали "Симбіоз"

Фактор "Big Five"	Кореляція	Інтерпретація
Екстраверсія	0.14 (слабка позитивна)	Більш соціальні батьки можуть трохи більше занурюватися в життя дитини.
Доброзичливість	-0.36 (помірна негативна)	Батьки, які надмірно контролюють дитину, можуть бути менш чуйними та м'якими.
Сумлінність	0.20 (слабка позитивна)	Більш відповідальні батьки частіше проявляють симбіоз із дитиною.
Нейротизм	0.10 (відсутня)	Емоційна стабільність не впливає на рівень симбіозу.
Відкритість до досвіду	-0.06 (відсутня)	Немає чіткої залежності між інтересом до нового і ступенем залученості в життя дитини.

Основна тенденція: Надмірна залученість у життя дитини може знижувати доброзичливість батьків. Батьки, які надто сильно контролюють дитину, менш доброзичливі, але більш відповідальні.

Таблиця 2.5.

Аналіз кореляцій для шкали "Маленький невдаха"

Фактор "Big Five"	Кореляція	Інтерпретація
Екстраверсія	0.09 (відсутня)	Немає зв'язку між соціальністю та заниженими очікуваннями.
Доброзичливість	0.06 (відсутня)	Немає впливу доброзичливості на ставлення до дитини.
Сумлінність	0.12 (відсутня)	Відповідальні батьки трохи рідше занижують очікування від дитини.
Нейротизм	-0.02 (відсутня)	Немає зв'язку між тривожністю та оцінкою дитини.
Відкритість до досвіду	0.17 (слабка позитивна)	Більш відкриті батьки можуть частіше занижувати очікування.

Основна тенденція: Низькі очікування від дитини не мають значного зв'язку з особистістю батьків. Очікування батьків від дитини майже не залежать від їхньої особистості.

Проведений аналіз показав, що існують певні взаємозв'язки між батьківськими установками (за методикою Варги-Століна) та особистісними рисами (Big Five). Деякі кореляції є досить вираженими та вказують на специфічні особливості взаємодії батьків зі своїми дітьми залежно від їхнього характеру.

2. Найсуттєвіші кореляції

Батьки з високим рівнем нейротизму частіше мають суперечливе ставлення до дитини

- Найвища кореляція була виявлена між Прийняттям-Відкиданням та Нейротизмом ($r = 0.42$).
- Це свідчить про те, що емоційно нестабільні батьки можуть час від часу змінювати своє ставлення до дитини: вони можуть проявляти як прийняття, так і періоди емоційного віддалення.

Авторитарний стиль виховання частіше притаманний менш емоційно стабільним батькам

- Негативна кореляція між Авторитарною гіперсоціалізацією та Нейротизмом ($r = -0.27$) говорить про те, що емоційно стабільні батьки рідше застосовують жорсткий контроль над дитиною.
- Натомість більш тривожні або схильні до емоційних зривів батьки частіше застосовують авторитарні методи виховання.

Надмірний контроль (симбіоз) може супроводжуватися низькою доброзичливістю

- Симбіоз і Доброзичливість мають негативний зв'язок ($r = -0.36$), що означає:
 - Батьки, які занадто контролюють життя дитини, можуть бути менш терплячими, менш м'якими у вихованні та рідше схильні до емпатії.
 - Це може пояснюватися тим, що вони бачать дитину не як окрему особистість, а як об'єкт для власного контролю.

Традиційні батьки частіше взаємодіють із дитиною, але менш відкриті до змін

- Виявлено негативну кореляцію між Кооперацією та Відкритістю до досвіду ($r = -0.30$).
- Це означає, що батьки, які активно співпрацюють із дитиною та підтримують її, частіше мають традиційні погляди та менше відкриті до нових ідей чи підходів у вихованні.

Емоційна стабільність батьків пов'язана з гнучкістю у вихованні. Батьки з вищою емоційною стабільністю (низький нейротизм) рідше застосовують жорсткий контроль і більш рівномірно проявляють любов до дитини. Емоційно нестабільні батьки можуть чергувати прийняття з емоційною дистанцією.

Доброзичливі батьки рідше вдаються до надмірного контролю. Якщо батько чи мати мають високий рівень доброзичливості, вони частіше дозволяють дитині проявляти самостійність, не контролюючи її занадто сильно. Особистісні риси впливають на стиль виховання, але не визначають його повністю. Більшість виявлених кореляцій є слабкими або помірними, що вказує на те, що особистісні риси – це лише один із факторів, що впливають на виховні установки.

Інші чинники (наприклад, соціальне середовище, освіта батьків, особливості дитини) можуть мати не менш важливий вплив.

2.3. Практичні рекомендації для роботи з батьками та молоддю

Батьківські установки відіграють ключову роль у формуванні особистості молодшої людини, впливаючи на її самооцінку, рівень емоційної стабільності, соціальні навички та загальну психологічну адаптацію. Батьки, свідомо чи несвідомо, передають своїм дітям певні моделі поведінки, які закладають основу для їхнього майбутнього розвитку. Правильний баланс між контролем і свободою, підтримкою та вимогливістю, автономією та турботою є важливим для того, щоб дитина виростила впевненою у собі, відповідальною та здатною будувати здорові відносини з оточенням.

Наше дослідження показало, що різні батьківські стилі впливають на розвиток особистості по-різному. Наприклад, прийняття та емоційна підтримка батьків корелюють із високою самооцінкою та емоційною стабільністю дитини, тоді як надмірний контроль та авторитаризм можуть призводити до підвищеного рівня тривожності, невпевненості та зниження соціальних навичок. Важливо розуміти, що батьківський вплив не є прямолінійним і залежить не лише від окремих установок, а й від загального стилю спілкування в сім'ї.

На основі отриманих результатів та сучасних психологічних досліджень можна запропонувати ряд практичних рекомендацій, які допоможуть батькам створити сприятливе середовище для гармонійного розвитку особистості молоді.

1. Формування атмосфери прийняття та емоційної підтримки

Одним із найважливіших факторів, який сприяє здоровому розвитку особистості молодшої людини, є батьківське прийняття. Це означає, що дитина відчуває, що її люблять та цінують такою, якою вона є, незалежно від її успіхів, помилок чи особливостей характеру. Емоційна підтримка з боку батьків допомагає дитині розвивати внутрішню впевненість, знижує рівень тривожності та сприяє формуванню позитивного ставлення до себе.

Практичні поради:

1. Виявляйте щире зацікавлення у житті дитини, слухайте її думку, навіть якщо вона відрізняється від вашої.
2. Демонструйте емоційну підтримку не лише словами, а й діями – проводьте спільний час, обговорюйте її почуття та переживання.
3. Уникайте критики особистості дитини. Якщо потрібно виправити поведінку, акцентуйте увагу на конкретних вчинках, а не на її характері чи здібностях.
4. Заохочуйте ініціативу та незалежність – дозвольте молодій людині приймати власні рішення та вчитися на власному досвіді.

2. Оптимальний баланс між контролем та автономією

Надмірний контроль із боку батьків може призвести до низької самооцінки, залежності від чужої думки та страху приймати самостійні рішення. У той же

час, повна відсутність контролю може спричинити безвідповідальність та труднощі у побудові майбутнього. Важливо знайти баланс між батьківським контролем і свободою, яка дозволяє дитині навчитися відповідальності за свої дії.

Практичні поради:

1. Встановлюйте чіткі, але гнучкі правила. Молодь повинна розуміти межі дозволеного, але при цьому мати можливість проявляти ініціативу та самостійність.
 2. Давайте можливість приймати власні рішення, навіть якщо це означає, що дитина зробить помилки – це частина процесу навчання.
 3. Підтримуйте відкритий діалог замість жорсткого контролю. Обговорюйте рішення та можливі наслідки замість нав'язування своєї думки.
 4. Уникайте гіперопіки – занадто сильна турбота може призвести до формування у дитини залежності від батьків та страху перед труднощами.
3. Розвиток самостійності та відповідальності

Формування зрілої особистості неможливе без розвитку самостійності та відповідальності. Це передбачає навчання дитини приймати рішення, оцінювати ризики та наслідки своїх вчинків, а також брати відповідальність за свої дії. Батьки можуть сприяти цьому процесу, поступово даючи молоді більше свободи та можливостей для самостійного вибору.

Практичні поради:

1. Доручайте дитині відповідальні завдання відповідно до її віку – це може бути як виконання домашніх обов'язків, так і фінансове планування власних витрат.
2. Заохочуйте ініціативу – якщо дитина хоче спробувати щось нове (спорт, хобі, навчання), підтримайте її та дозвольте робити власний вибір.
3. Навчайте аналізувати ситуації – обговорюйте з дитиною її рішення та можливі наслідки, допомагайте розвивати критичне мислення.
4. Демонструйте відповідальність власним прикладом – діти найкраще вчаться на реальних моделях поведінки.

4. Стимулювання емоційної стабільності та самопізнання

Батьки можуть допомогти молоді розвинути емоційну стабільність та навички саморегуляції, що дозволить їм ефективно справлятися зі стресом, труднощами та невдачами. Важливо навчити дитину усвідомлювати свої емоції, знаходити способи їхнього вираження та контролю.

Практичні поради:

1. Навчайте дітей конструктивно висловлювати свої почуття та не боятися обговорювати емоційні проблеми.
2. Заохочуйте розвиток навичок стресостійкості, наприклад, через спорт, творчість, медитацію чи інші методи релаксації.
3. Говоріть про важливість самоприйняття – допомагайте дитині формувати позитивне ставлення до себе, уникайте порівнянь із іншими.
4. Вчіть бачити невдачі як частину навчального процесу, а не як катастрофу.

Батьківські установки є важливим чинником у формуванні особистості молодої людини. Надмірний контроль або недостатня підтримка можуть призводити до низької самооцінки, тривожності та труднощів у спілкуванні, тоді як гармонійне виховання сприяє розвитку впевненості, самостійності та відповідальності. Щоб допомогти своїй дитині вирости зрілою, самодостатньою та емоційно стабільною особистістю, батьки повинні створити атмосферу прийняття, підтримувати відкритий діалог, стимулювати розвиток самостійності та допомагати формувати навички саморегуляції. Лише так можна забезпечити гармонійний розвиток молодої людини у сучасному світі.

Ось кілька практичних вправ, які допоможуть батькам краще зрозуміти свою роль у вихованні дитини, оцінити власні установки та покращити спілкування з молоддю.

Вправа 1: "Мій стиль виховання"

Мета: допомогти батькам усвідомити свій стиль виховання та оцінити його вплив на дитину.

Інструкція:

1. Напишіть 5-7 основних правил або принципів, яких ви дотримуетесь у вихованні.
2. Визначте, наскільки ці правила є гнучкими: чи допускаєте ви винятки?
3. Відповідайте на запитання:
 - Як ці принципи впливають на вашу дитину?
 - Чи сприяють вони її самостійності та впевненості?
 - Чи можуть вони обмежувати або пригнічувати дитину?
4. Обговоріть свої висновки з іншим членом сім'ї або психологом.

Рефлексія:

- Чи комфортно дитині у такому стилі виховання?
- Чи можна щось змінити, щоб створити більш гармонійні стосунки?

Вправа 2: "Діалог без критики"

Мета: навчитися правильно спілкуватися з дитиною, уникаючи надмірної критики.

Інструкція:

1. Протягом дня уважно слідкуйте за своїми висловлюваннями у розмовах із дитиною.
2. Записуйте всі випадки, коли ви висловили критику або негативну оцінку дій дитини.
3. Проаналізуйте, чи була ця критика конструктивною:
 - Чи пояснили ви дитині, як виправити ситуацію?
 - Чи підтримали її після критики?
4. Спробуйте переформулювати свої зауваження так, щоб вони були підтримувальними та мотивуючими.

Приклад:

- "Ти знову запізнився! Ти зовсім не відповідальний!"

+ "Я помітила, що ти часто запізнюєшся. Давай разом подумаємо, як можна краще планувати час."

Рефлексія:

- Як змінився тон ваших розмов?

- Як реагує дитина на менш критичний підхід?

Вправа 3: "Що я передаю своїй дитині?"

Мета: усвідомити, які установки та переконання ви передаєте дитині через власні слова та поведінку.

Інструкція:

1. Протягом дня записуйте фрази, які ви найчастіше говорите своїй дитині.
2. В кінці дня проаналізуйте їх, розділивши на дві групи:
 - Фрази, що підтримують та мотивують.
 - Фрази, що можуть обмежувати або пригнічувати.
3. Подумайте, які установки закладають ці слова. Наприклад:
 - "Ти завжди робиш все неправильно" → Формує невпевненість у собі.
 - "Я вірю в тебе, у тебе все вийде" → Допомагає розвивати впевненість.
4. Визначте, які висловлювання ви хотіли б змінити.

Рефлексія:

- Чи відчуває дитина підтримку у ваших словах?
- Чи можна замінити обмежувальні фрази на більш позитивні?

Вправа 4: "Як я реаую на помилки дитини?"

Мета: розвинути толерантність до помилок дитини та навчити її самостійно їх аналізувати.

Інструкція:

1. Пригадайте випадок, коли ваша дитина зробила помилку.
2. Проаналізуйте вашу реакцію:
 - Чи засуджували ви її, чи допомогли знайти рішення?
 - Чи давали дитині шанс виправити ситуацію самостійно?
3. Складіть список альтернативних реакцій, які могли б допомогти дитині винести урок із ситуації, не відчуваючи страху перед помилками.

Приклад:

- "Я ж казала, що так вийде! Треба було мене слухати!"

+ "Ти зробив висновки з цієї ситуації? Як можна було б зробити інакше?"

Рефлексія:

- Чи допомагає ваша реакція дитині ставати відповідальнішою?
- Як можна підтримувати дитину у складних ситуаціях?

Вправа 5: "Як би я хотів(-ла), щоб зі мною поводитися?"

Мета: розвинути емпатію до своєї дитини та навчитися ставитися до неї з більшою повагою.

Інструкція:

1. Згадайте ситуацію з власного дитинства, коли вам було особливо неприємно через реакцію ваших батьків.
2. Подумайте, як би ви хотіли, щоб вони тоді поводитися.
3. Порівняйте з тим, як ви реагуєте на подібні ситуації у спілкуванні зі своєю дитиною.
4. Визначте, що можна змінити, щоб ваші реакції були більш підтримувальними.

Рефлексія:

- Чи є у вас схожі установки, які колись мали ваші батьки?
- Чи можна зробити виховання більш м'яким і розуміючим?

Ці вправи допомагають батькам краще зрозуміти власні виховні установки, оцінити їхній вплив на дитину та навчитися будувати більш гармонійні взаємини. Важливо пам'ятати, що виховання – це процес, і завжди є можливість змінити свої підходи на краще. Використання цих технік сприятиме формуванню впевненої, самостійної та емоційно стабільної молоді.

Висновки до розділу 2

У ході проведеного дослідження було детально проаналізовано вплив різних типів батьківських установок на формування особистісних характеристик молоді. Здійснено емпіричний аналіз взаємозв'язку між виховними підходами батьків та розвитком певних рис особистості у дітей, а також розроблено практичні рекомендації для оптимізації сімейного виховання.

1. Організація та методи дослідження

- Дослідження базувалося на комплексному підході, який включав аналіз батьківських установок та їхнього впливу на формування особистості молоді.
- Використані методики дозволили оцінити як особистісні характеристики молодих людей, так і виховні стилі їхніх батьків.
- Було проведено кореляційний аналіз, який виявив суттєві зв'язки між різними аспектами виховання та особливостями характеру дітей.

2. Аналіз впливу батьківських установок на особистісні характеристики молоді

- Виявлено, що позитивні батьківські установки (прийняття, кооперація, підтримка автономії) сприяють формуванню впевненості у собі, емоційної стабільності та високого рівня соціальної адаптації у молоді.
- Надмірний контроль, авторитарна гіперсоціалізація та гіперопіка негативно позначаються на особистісному розвитку, призводячи до заниженої самооцінки, залежності від зовнішньої оцінки та недостатнього рівня самостійності.
- Відсутність належної уваги та емоційної підтримки з боку батьків може призвести до тривожності, невпевненості в собі та труднощів у соціальних контактах.

3. Практичні рекомендації для роботи з батьками та молоддю

- Батькам слід надавати рекомендації щодо оптимального балансу між контролем і довірою, з метою формування у дітей почуття відповідальності та самостійності.
- Необхідно проводити тренінги для батьків щодо методів ефективного спілкування з дітьми, конструктивної критики та емоційної підтримки.

- Молоді варто сприяти розвитку впевненості у власних силах, формуванню навичок самостійного прийняття рішень та відповідальності за свої дії.
- Рекомендується розробка освітніх програм і консультацій для сімей, які сприятимуть гармонійному сімейному вихованню та покращенню стосунків між батьками та дітьми.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють важливість усвідомленого підходу до виховання, де батьки відіграють ключову роль у формуванні особистості молодої людини. Оптимальні батьківські установки сприяють становленню впевненої, самостійної та соціально адаптованої особистості, тоді як надмірний контроль або недостатність підтримки можуть створювати труднощі в особистісному розвитку.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних аспектів проблеми батьківських установок дозволив визначити їхню сутність, типологію та вплив на особистісний розвиток дитини. У процесі вивчення наукових джерел та теоретичних підходів було встановлено, що батьківські установки є стійкими переконаннями батьків щодо виховання дітей, які формуються під впливом соціальних, культурних та особистісних факторів.

Батьківські установки є психологічним механізмом, що визначає стиль виховання та характер взаємодії між батьками та дитиною. Вони впливають на розвиток дитячої особистості, формуючи її самооцінку, поведінкові стратегії та соціальну адаптацію. Основними компонентами батьківських установок є емоційне ставлення, стиль спілкування та виховні очікування.

Виділяють такі основні типи батьківських установок: прийняття-відторгнення, кооперація, симбіоз, авторитарна гіперсоціалізація, гіпопротекція, гіперопіка, проекція власних очікувань тощо. Позитивні установки (прийняття, кооперація) сприяють розвитку у дитини впевненості в собі, емоційної стабільності та соціальної активності. Негативні установки (відторгнення, гіперконтроль) можуть призводити до емоційних порушень, заниженої самооцінки, тривожності та проблем у міжособистісних стосунках.

Емпіричне дослідження впливу батьківських установок на особистість молоді дозволило встановити конкретні взаємозв'язки між стилем виховання та розвитком певних особистісних характеристик у молодих людей.

Аналіз впливу батьківських установок на особистісні характеристики молоді. Позитивні батьківські установки (прийняття, кооперація) корелюють з високими показниками відкритості до досвіду, доброзичливості та емоційної стабільності у дітей. Надмірний контроль та авторитарна гіперсоціалізація пов'язані з високим рівнем невротизму та низькою самооцінкою у молоді. Симбіотичні стосунки між батьками та дітьми можуть призводити до залежності від думки оточуючих та труднощів у прийнятті самостійних рішень. Недостатня

увага з боку батьків асоціюється з високим рівнем тривожності, агресивністю та зниженим рівнем самоконтролю.

Практичні рекомендації для роботи з батьками та молоддю. Батькам рекомендується використовувати демократичний стиль виховання, що передбачає баланс між контролем і довірою. Важливо надавати дітям емоційну підтримку, оскільки це сприяє їхньому психологічному благополуччю. Молодим людям слід розвивати самостійність та відповідальність через активну участь у прийнятті рішень та особистісний розвиток. Для батьків необхідно проводити консультації та тренінги, спрямовані на формування усвідомленого виховання.

Таким чином, результати дослідження підтвердили гіпотезу про значний вплив батьківських установок на формування особистісних якостей молоді. Оптимальні виховні підходи сприяють гармонійному розвитку особистості, тоді як негативні установки можуть викликати труднощі в соціалізації та адаптації. Розроблені практичні рекомендації можуть бути використані в сімейному консультуванні та педагогічній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варга, А. Я., & Столін, В. В. (1989). Опросник родительского отношения. Москва: Педагогика.
2. Бех, І. Д. (2008). Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь.
3. Богуш, А. М. (2009). Теорія і методика виховання. Київ: Академвидав.
4. Грись, О. В. (2017). Психологічні особливості сімейного виховання дітей різного віку. Психологічний журнал, 4, 45-53.
5. Долинська, Л. В. (2015). Типологія батьківських установок та їх вплив на формування особистості дитини. Психологія сучасності, 3, 76-84.
6. Запорожець, А. В. (2006). Сімейне виховання та його вплив на розвиток особистості дитини. Київ: Освіта.
7. Кириленко, О. О. (2021). Батьківські установки та їхній вплив на психологічний розвиток підлітків. Наукові записки психології, 2(14), 32-41.
8. Кононенко, О. І. (2013). Система батьківських установок у вихованні дітей та їх психологічні наслідки. Соціальна психологія, 1, 22-30.
9. Кравченко, В. А. (2010). Вплив стилю сімейного виховання на соціальну адаптацію дітей. Науковий вісник Київського університету, 5, 97-103.
10. Лисенко, М. П. (2019). Психологічні аспекти виховання в сім'ї: проблеми та перспективи. Київ: Наукова думка.
11. Луценко, О. М. (2018). Вплив емоційного клімату сім'ї на формування особистісних рис дитини. Психологічні науки, 2(28), 51-59.
12. Міщенко, І. П. (2020). Сучасні тенденції сімейного виховання в умовах соціальних трансформацій. Освітній простір, 4, 15-23.
13. Петренко, А. О. (2016). Батьківські установки та їх значення у формуванні самооцінки дитини. Вісник психології та педагогіки, 1(19), 67-75.
14. Родіна, Н. В. (2012). Соціально-психологічні аспекти виховання дітей у сім'ї. Київ: Педагогічна преса.

15. Шевченко, О. Л. (2021). Проблеми батьківсько-дитячих відносин у сучасній психології. Сучасні дослідження в психології, 3, 89-97.
16. Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
17. Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction. *Handbook of Child Psychology*, 4, 1-101.
18. Bornstein, M. H. (2012). *Handbook of Parenting: Biology and Ecology of Parenting*. Psychology Press.
19. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
20. Lamb, M. E. (2010). *The Role of the Father in Child Development*. Wiley & Sons.